

КУЛАКОВСЬКА Тетяна Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки промисловості, Одеська національна академія харчових технологій, ORCID ID: 0000-0002-3391-9617

ОБҐРУНТУВАННЯ СЕЛЕКТИВНИХ ВАЖЕЛІВ АНТИЦИКЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗЕЙ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Кулаковська Т. А. Обґрунтування селективних важелів антициклічного регулювання галузей агропромислового комплексу.

Вступ. Питання важелів антициклічного регулювання різних галузей економіки є в фокусі наукових пошуків незначний період часу. Початковий етап пізнання зазначених наукових питань характеризувався домінуванням поглядів щодо ключової ролі ринкового саморегулювання, вважалося, що це дає змогу позбутися довготривалих коливань ринкової кон'юнктури. Такі процеси як глобалізація ринків, концентрація капіталу, монополізація економіки призводять до циклічності економіки. Результатом зазначених процесів також є загострення внутрішніх структурних диспропорцій. Це потребує дослідження галузевих особливостей важелів антициклічного регулювання галузей, зокрема в сфері виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки.

Метою статті є визначення сукупності селективних важелів антициклічного регулювання галузей агропромислового комплексу та обґрунтування їх класифікації для підприємницького сектору і попиту населення.

Результати. Визначено спектр економічних методів державної політики, який включає бюджетну (фіскальну) політику, грошово-кредитну (монетарну) політику, зовнішньоекономічну політику, інвестиційну політику, соціально-психологічну політику. Розкрито особливості державної підтримки агропромислового комплексу та надання пільгових кредитів суб'єктам агропромислового виробництва. Запропоновано заходи з підтримки платоспроможного попиту споживачів, як важливого аспекту утримання балансу розвитку національної економіки. Встановлено, що використання пільгових ставок ПДВ дозволить значно знизити роздрібну ціну на продукти харчування, підвищивши таким чином ефективний платоспроможний попит. Здійснено класифікацію селективних інструментів антициклічного галузевого регулювання для підприємницького сектору і попиту населення. Встановлено, що запропоновані інструменти мають значний потенціал для реалізації політики селективного антициклічного галузевого регулювання.

Ключові слова: антициклічне регулювання, важелі антициклічного регулювання, державна підтримка, пільгове оподаткування, агропромисловий комплекс.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблеми антициклічного регулювання стали предметом наукових досліджень лише з першої половини ХХ ст. До зазначеного часу в економічній теорії домінуючою була класична концепція, що ґрунтувалася на ідеї ринкового саморегулювання і заперечувала можливість довготривалих відхилень від ринкової рівноваги. В умовах вільної конкуренції механізм ринкового саморегулювання діє з найменшими відхиленнями. Однак, економічний розвиток на основі конкурентної взаємодії закономірно призводить до концентрації капіталу, заміни «капіталів-індивідів» «капіталами-асоціаціями». Якісно змінюється ринок як об'єкт регулювання, набуваючи ознак монополістичного капіталізму. В структурі суб'єктів ринкових відносин виділяється монопольний сектор, а його представники беруть на себе роль регуляторів всієї економічної системи через цінові інструменти і прямий контроль обсягів пропозиції. Результатом стало загострення внутрішніх структурних диспропорцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні теоретичні та емпіричні дослідження економічних циклів,

механізмів антициклічного регулювання економіки країн відображені у працях таких іноземних учених, як А. Бернс, В. Зарновіц, Дж. Кейнс, М. Кондратьєв, Г. Кассель, У. Мітчелл, Г. Менк'ю, К. Ромер, Е. Хансен, Г. Хаберлер, Й. Шумпетер та ін. Проблеми циклічної економічної динаміки та антициклічного регулювання досліджуються у роботах українських учених О. Білоруса, О. Бандури, Л. Возної, В. Гейця, С. Мочерного, Б. Панасюка, А. Поручника, А. Чухна та багато інших. Разом з тим, багато аспектів цієї комплексної наукової проблеми залишаються недостатньо розкритими. Потребують подальшого дослідження завдання щодо галузевих особливостей важелів антициклічного регулювання, зокрема в сфері виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки, яка характеризується вузькою орієнтацією на потреби суб'єктів агропромислового комплексу з урахуванням стану зовнішніх та внутрішніх ринків та глобалізаційних циклічних коливань.

Мета та завдання статті. Метою статті є визначення сукупності селективних важелів антициклічного регулювання галузей агропромислового комплексу та обґрунтування їх

класифікації для підприємницького сектору і попиту населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті змін теоретичного і практичного рівнів сформувався спектр економічних методів державної політики, він включає наступні напрямки з іманентними їм інструментами:

✓ бюджетна (фіскальна) політика, що реалізується на основі використання наступних інструментів: доходи бюджету, державні витрати-асигнування, пільги, субсидії, субвенції, дотації;

✓ грошово-кредитна (монетарна) політика, інструментами якої є: облікова ставка, норма обов'язкового резервування, емісійна політика, операції на відкритому ринку цінних паперів, валютні інтервенції, валютні обмеження;

✓ зовнішньоекономічна політика, інструментами якої виступають: митні та немитні обмеження;

✓ інвестиційна політика в розрізі інструментів регулювання амортизаційних відрахувань;

✓ соціально-психологічна політика з іманентними їй інструментами визначення соціальних параметрів і гарантій, соціальними платежами, а також наданням дорадчих послуг.

Розглянемо детальніше селективні інструменти антициклічного галузевого регулювання для агропромислового комплексу.

Одним із сучасних розповсюджених засобів інтенсифікації впровадження інновацій є метод прискореної амортизації. Він дозволяє швидше акумулювати кошти, необхідні для реінвестування.

Важливість даного інструменту підкріплюється питомою часткою інвестицій, які покривається за рахунок власних коштів підприємства, середні значення яких за видами економічної діяльності за 2020 р. становить 71,2%: в аграрному секторі воно перевищує 90%, у виробництві харчових продуктів – 89,7%, у транспортному і складському господарстві, поштової і кур'єрській діяльності – 79,3% [1].

Саме амортизаційні відрахування, які не використовуються як оборотні кошти, дозволяють сформувати фонди для реінвестування у виробництво, що виступає як додатковим джерелом для оновлення матеріально-технічної бази, так і додатковим резервом в разі несприятливих зовнішніх умов, які можуть виникнути в ході циклічних коливань економіки.

Важливу роль в антициклічному регулюванні відіграють державні закупівлі,

реалізуючи які держава підтримує платоспроможний попит на різні види товарів і послуг. Особливу роль в державних купівлях відіграє продовольча продукція: безпосередньо продукція сільського господарства, переробки, продукція харчової промисловості, яку придбавають для закладів освіти, охорони здоров'я, Збройних Сил України, функцій соціального захисту населення тощо.

За актуальною інформацією сайту Prozorro [2] серед закупівель продукції агропромислового комплексу найбільша вартість продуктів харчування становить близько 2 млн грн, за класом «Сільськогосподарська, фермерська продукція, продукція рибальства, лісівництва та супутня продукція» – 1 млн 320 тис. грн – надання послуг по розробці лісосік; за класом «Сільськогосподарська техніка» – 535 тис. грн. Значні державні витрати наразі плануються на організацію харчування (послуги щодо забезпечення харчуванням, комплектами продуктів за каталогом продуктів харчування особового складу та штатних тварин військових частин, установ та військових навчальних закладів Збройних Сил України в стаціонарних та польових умовах) 639 млн 599 тис. 154 грн – процедура завершена 16.11.2020 р. На жаль, вичерпна інформація щодо обсягів державних закупівель продукції агропродовольчого сектору не представлена у відкритих офіційних джерелах, але проведений огляд дозволяє розглянути цей інструмент антициклічного галузевого регулювання як один із найважливіших як в контексті підтримки ефективного попиту на продукцію, так і розрізі забезпечення стабільного функціонування інституційної системи в нашій державі. Одну із найбільш важливих ролей в забезпеченні стабільності функціонування агропромислового комплексу і відповідно у створенні передумов антициклічного регулювання відіграє державне фінансування розвитку конкретних напрямів сільськогосподарського товаровиробництва (рис. 1).

Отриманий аналіз дозволяє визначити, що загальна структура розподілу державної допомоги між напрямками аграрного бізнесу суттєво відрізняється протягом досліджуваного періоду: найбільший пріоритет за обсягом підтримки тваринництва у 2019 р. було зменшено в 3,5 рази у 2020 р. Значно менший обсяг фінансування пільгового кредитування, який мав місце у 2019 р. (0,104 млрд грн), збільшився в 2020 р. в 11,5 рази (1,2 млрд грн), ставши наразі найбільш пріоритетним. Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників в розрізі компенсації вартості техніки та

обладнання відчутно зменшилася з 2017-го по 2018 р. (з 3,11 млрд грн до 0,96 млрд грн). На 2021 р. до традиційних напрямів додано нові: на страхування сільськогосподарської продукції виділено 240 млн грн; на підтримку розвитку органічного виробництва і на

державну підтримку зрошення – по 100 млн грн; на державну підтримку розвитку картоплярства – 60 млн грн. Особливої уваги вартує такий інструмент як пільгове кредитування суб'єктів АПК для погашення короткострокових і середньострокових кредитів.

Рис. 1. Державна підтримка агропромислового комплексу в динаміці

Джерело: (складено автором)

Основні показники результативності надання пільгових кредитів суб'єктам агропромислового виробництва надані на рис. 2.

Як бачимо спостерігається значна динаміка щодо зростання обсягів залучених пільгових кредитів у 2020 р.: їх обсяг перевищує аналогічний значення за 2018 р. у 2,7 рази (звітність за 2019 р. відсутня на сайті Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України), а чисельність підприємств, які скористалися цією пільгою, збільшилась у 5,88 рази. Найбільш позитивним результатом варто вважати стрімке зростання кількості суб'єктів по більшості областей: у Запоріжжі їх чисельність збільшилася з 30 до 262, на Хмельниччині з 38 до 182, на Черкащині з 49 до 233, на Кіровоградщині з 24 до 381 тощо.

Обсяг кредитної субсидії за категоріями діяльності варіюється від 2 до 0,5 облікової ставки НБУ. Розглянуті селективні інструменти антициклічного галузевого регулювання відрізняються значним різноманіттям, механізмами їх реалізації та ефективністю здійснення. Загальними недоліками залишається висока ступінь бюрократизації та корупційні явища, які не дозволяють досягати бажаних ефектів.

Іншим аспектом утримання балансу розвитку національної економіки та недопущення її скорочення є підтримка

платоспроможного попиту, що досягається шляхом реалізації окремих важелів для споживачів. Насамперед, це стосується населення, яке споживає різноманітні продукти харчування – можна переробки продукції аграрного сектору. На відміну від підприємницького сектору, вибір інструментів для споживачів є дуже вузьким. Наразі в Україні діють такі соціальні стандарти та гарантії: прожитковий мінімум, який розраховується на особу в залежності від її віку та працездатності, мінімальна заробітна плата, мінімальна пенсія в залежності від віку та стажу, виплати особам (дітям) з інвалідністю, допомога при народженні дитини, допомога на дітей одиноким матерям, опікунам, хворим на тяжкі захворювання тощо. Значним недоліком рівнів цих параметрів є їх невідповідність ринковим цінам на продовольчі продукти, що і обумовлює значне відставання від реальних потреб у забезпеченні достатнього рівня споживання продуктів харчування. Це підтверджується часткою невідповідності реальних обсягів споживання продуктів харчування від рекомендованих гігієнічних норм [3], де найнижчі показники за 2019 р. спостерігаються за фруктами, ягодами, горіхами і виноградом (53% норми), молоком і молочними продуктами (60% норми), картоплею (60% норми), овочами та баштанними (65,6% норми), м'ясом і

м'ясопродуктами (73,7% норми). Позитивна динаміка спостерігається лише за споживанням риби і рибопродуктів: відсоток відповідності норми збільшився з 72% у 2015 р. до 90% у 2019 р. Крім того зазначені показники не відображають структура споживання за категоріями населення в залежності від рівнів їх доходу: не можна не зауважити, що найменш соціально захищені верстви населення (люди похилого віку, інваліди, безробітні) можуть дозволити собі лише найнеобхідніші продукти харчування. Для створення більш сприятливих умов для збільшення придбання продуктів харчування варто звернути увагу на успішний досвід пільгового оподаткування продуктів харчування ПДВ. Наразі в Україні пільгові ставки оподаткування (стаття 193 ПКУ) діють на такі товари: 7% на окремі види лікарських засобів і медичних виробів,

постачання послуг із показу окремих типів вистав, постанови і виступів, показу оригіналів музичних творів, інших культурно-освітніх заходів та постачання послуг тимчасового розміщення, які надаються готелями і подібними закладами; 14% на ввезення на митну територію України сільськогосподарської продукції (жива велика рогата худоба та свині, вівці та кози, незбиране молоко, пшениця та суміші, жито, ячмінь, овес, кукурудза, соєві боби, насіння льону, свиріпи або ріпаку, соняшнику, інших олійних культур, цукрові буряки) [4]. Доцільність пільгового оподаткування цукрових буряків, які вирощується в Україні, є дискусійною, як і незбираного молока або пшениці. Натомість, готові продукти харчування, які становлять основний раціон споживання населення України, не мають таких пільгових умов оподаткування ПДВ.

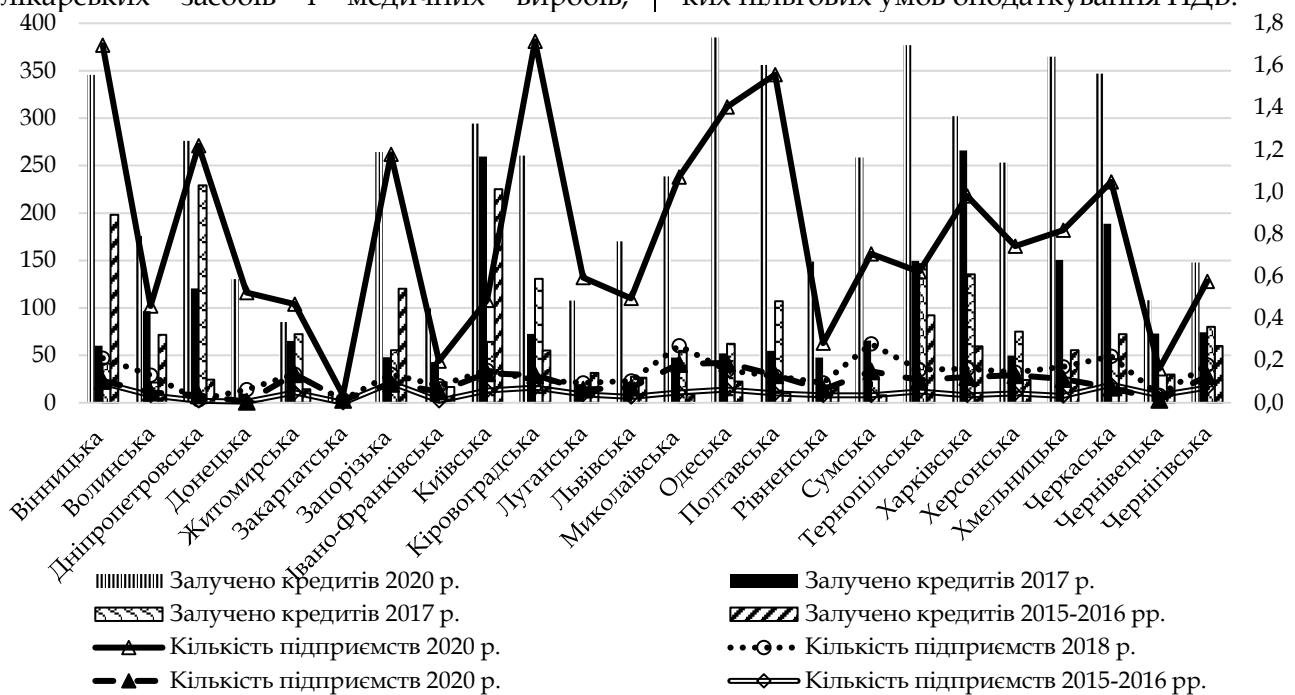

Рис. 2. Основні показники результативності надання пільгових кредитів суб'єктам агропромислового виробництва

Джерело: (складено автором)

Пільгові ставки діють в таких країнах: в Польщі 5% та 8% на господарську діяльність в залежності від її виду, в Угорщині 18% на молочну продукцію, кукурудзу та борошно та 5% на м'ясо, в Румунії 9% на продовольчі товари, 10% у Білорусі на реалізацію продукції рослинництва та тваринництва. В Португалії – 13% на вино, сільськогосподарський інструмент, посуд, інвентар та дизель виключно для сільського господарства. На продукти харчування діють такі супер-пільгові ставки ПДВ: 4,8% в Ірландії, 4% в Іспанії, 2% у Франції, 4% в Італії, 4% в Люксембурзі [5].

Використання пільгових ставок ПДВ дозволить значно знизити роздрібну ціну на

продукти харчування, підвищивши таким чином ефективний платоспроможний попит.

В роботі Г.О. Кундєєва [6] надано ряд рекомендацій щодо підтримки споживачів: підвищення попиту на продовольство малозабезпечених верств населення для придбання харчових продуктів вітчизняного виробництва на основі (наприклад, використання програми продовольчих талонів); розширення програми шкільних обідів, поставок вітчизняного продовольства в дитячі садки, будинки ветеранів тощо (варто зауважити, що такі державні закупівлі вже відбуваються та існують механізми

їх реалізації); регулювання прибуткового податку за диференційованою шкалою оподаткування. У ФРН навіть існують класи оподаткування в залежності від складу родин від 15% до 42%.

Погоджуючись із зазначеними нововведеннями, реальними варто вважати лише 1-е та 3-є, впровадження яких сприятиме підвищенню платоспроможного попиту на продукти харчування, реалізуючи таким чином інструменти антициклічного галузевого регулювання. Серед нетрадиційних заходів антициклічного галузевого регулювання варто запропонувати поширення придбання ОВДП населенням. Перевагою даного вигляду інвестування є порівняно вища відсоткова ставка (до 12% на 3 роки) поряд з

депозитами (до 10%) та відсутність податку на доходи фізичних осіб. Використання даного фінансового інструменту дозволить акумулювати вільні кошти населення та направити їх на вирішення нагальних потреб держави, оминаючи таким чином фінансові установи. Єдиним недоліком є стартова сума для придбання ОВДП – 100 000 грн, що значно перевищує мінімальний поріг депозиту (1000 грн) і складність здійснення цих операцій без додаткового обслуговування з боку банківських установ, які здійснюють це за комісійну винагороду. Узагальнюючи проведений огляд, селективних інструментів антициклічного галузевого регулювання варто представити їх класифікацію для підприємницького сектору і попиту населення (табл. 1).

Таблиця 1

Селективні інструменти антициклічного галузевого регулювання

Галузі	Важелі	Фіскальної політики	Інвестиційної політики	Зовнішньо-економічної політики	Соціально-психологічні	Інноваційної політики
Пропозиція та попит підприємницького сектору						
Споріднені галузі аграрного сектору						Цільове фінансування наукової діяльності; підтримка трансферу інновацій всередині галузі
Аграрний сектор	Державні дотації; бюджетне відшкодування програм пільгового кредитування	Прискорена амортизація	Тарифні і нетарифні обмеження міжнародної торгівлі для конкретних товарів	Дорадчо-консультативна допомога*		
Переробна промисловість	Здійснення державних закупівель продовольчої продукції					
Логістична інфраструктура	Розвиток транспортної інфраструктури					
Попит населення (споживчий попит)						
Внутрішній споживчий ринок	Прогресивна шкала оподаткування доходів громадян*	Популяризація ОВДП серед населення*			Дотації споживання населення*	
	Використання пільгових ставок НДС на базові продукти харчування*				Встановлення соціальних стандартів споживання	
Зовнішній споживчий ринок			Тарифні і нетарифні обмеження міжнародної торгівлі для конкретних товарів			

* – запропоновані автором до впровадження. Джерело: складено автором.

Запропоновані інструменти, які не використовуються наразі в Україні, мають значний потенціал для реалізації політики селективного античного галузевого регулювання. Але їх впровадження вимагає розробки додаткових механізмів реалізації взаємодії між суб'єктами, затвердження низки нормативно-правових актів та виділення додаткового обсягу бюджетних витрат для покриття запланованих видатків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дієвим важелем підтримки платоспроможного попиту на основі інструментів фіскальної політики виступає система державних закупівель поточного і стратегічного характеру. Аналіз статистичних даних свідчить про неефективність його використання в Україні. Спостерігається асинхронність в системі забезпечення поточних потреб

в пропозиції суспільних благ і підтримки державного матеріального резерву, що дозволяє наголосити на необхідності перегляду процедур і механізмів управління заповненням матеріального резерву як інструменту бюджетного антициклічного селективного регулювання. До елементів теорії «ефективного попиту», наряду з державними закупками відноситься політика розвитку інфраструктури в якості неінфляційного інструменту збільшення доходів населення. Дієвим важелем підтримки платоспроможного попиту на основі інструментів фіскальної політики виступає система державних закупівель поточного і стратегічного характеру. Аналіз статистичних даних свідчить про неефективність його використання в Україні. Спостерігається асинхронність в системі забезпечення поточних потреб в пропозиції суспільних благ і

підтримки державного матеріального резерву, що дозволяє наголосити на необхідності перегляду процедур і механізмів управління заповненням матеріального резерву як інструменту бюджетного антициклічного

селективного регулювання. До елементів теорії «ефективного попиту», наряду з державними закупками відноситься політика розвитку інфраструктури в якості неінфляційного інструменту збільшення доходів населення.

Література.

1. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm.
2. Prozorro. Офіційний сайт. URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/stali-publichni-zakupivli>.
3. **Орел А.М.** Управління конкурентним потенціалом в системі інноваційно-інвестиційного розвитку: детермінанти, механізми та стратегії. 2020. Харків: «Смугаста типографія». 410 с.
4. Податковий кодекс України: Закон України №2755-VI від 02.12.2010 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
5. VAT rates applied in the Member States of the European Union Situation at 1st January 2020. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/default/files/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf.
6. **Кундєєва Г.О.** Державне регулювання агропродовольчого ринку: підтримка споживача. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 40. С. 96-102.
7. **Сацук В.І.** Методологічні засади антициклічного регулювання. *Економіка: проблеми теорії і практики*. Вип. 206. Том IV. 2005. С. 1133-1138
8. **Сацук В.** Антициклічне регулювання економіки України в сучасних умовах волатильності міжнародних ринків. *Міжнародна економічна політика*. 2009. Вип. 1-2. С. 129-156.

References.

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Web.site. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm.
2. Prozorro [Prozorro]. Web.site. Available at: <https://infobox.prozorro.org/articles/stali-publichni-zakupivli>.
3. **Orel, A.M.** (2020). *Upravlinnia konkurentnym potentsialom v systemi innovatsijno-investytsijnoho rozvytku: determinanty, mekhanizmy ta stratehii*. [Management of competitive potential in the system of innovation and investment development: determinants, mechanisms and strategies]. «Smuhasta typohrafiia». Kharkiv. Ukraine.
4. Podatkovyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy [Tax Code of Ukraine : Law of Ukraine]. No. 2755-VI dated 02.12.2010. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
5. VAT rates applied in the Member States of the European Union Situation at 1st January 2020. Available at: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/default/files/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf.
6. **Kundieieva, H.O.** (2020). «State regulation of the agri-food market: consumer support». *Infrastruktura rynku*. issue. 40. pp. 96-102.
7. **Satsyk, V.I.** «Methodological principles of countercyclical regulation». *Ekonomika: problemy teorii i praktyky*. issue 206, IV. pp. 1133-1138.
8. **Satsyk, V.** (2009). «Countercyclical regulation of Ukraine's economy in modern conditions of volatility of international markets». *Mizhnarodna ekonomichna polityka*. issue. 1-2. pp. 129-156.

Abstract

Kulakovska T. *Justification of selective levers of anti-cyclic regulation of agricultural complex branches.*

Introduction. The issue of levers of countercyclical regulation of various sectors of the economy is in the focus of scientific research for a short period of time. The initial stage of knowledge of these scientific issues was characterized by the dominance of views on the key role of market self-regulation, it was believed that this allows to get rid of long-term fluctuations in market conditions. Processes such as globalization of markets, concentration of capital, monopolization of the economy lead to cyclical economy. The result of these processes is also an exacerbation of internal structural imbalances. This requires a study of sectoral characteristics of levers of countercyclical regulation of industries, in particular in the field of agricultural production and processing.

The purpose of the article is to determine the set of selective levers of countercyclical regulation of the agro-industrial complex and substantiate their classification for the business sector and population demand.

Results. The range of economic methods of state policy is determined, which includes budget (fiscal) policy, monetary (monetary) policy, foreign economic policy, investment policy, socio-psychological policy. The peculiarities of the state support of the agro-industrial complex and the provision of soft loans to the subjects of agro-industrial production are revealed. Measures to support effective consumer demand as an important aspect of maintaining the balance of the national economy are proposed. It is established that the use of preferential VAT rates will significantly reduce the retail price of food, thus increasing the effective purchasing demand. The classification of selective tools of countercyclical sectoral regulation for the business sector and population demand is carried out. It is established that the proposed tools have significant potential for the implementation of the policy of selective antique sectoral regulation.

Бібліографічний опис статті:

Кулаковська Т. А. Обґрунтування селективних важелів антициклічного регулювання галузей агропромислового комплексу. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2021. № 1. С. 24-30.

Kulakovska T. Justification of selective levers of anti-cyclic regulation of agricultural complex branches. *Actual problems of innovative economy*. 2021. № 1. С. 24-30.

УДК 338.242: 631.1; JEL classification: Q1
DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2021-1-5>

МИКОЛЕНКО Інна Григорівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, Полтавська державна аграрна академія, ORCID ID: 0000-0003-3800-6136

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ УМОВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Миколенко І. Г. Особливості систематизації умов забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Формування методології розвитку системи управління конкурентоспроможністю підприємств зернового напрямку виробництва вимагає врахування особливостей економічних відносин в агропромисловій сфері, а аналіз конкурентного середовища цільових аграрних ринків потребує індивідуального підходу щодо систематизації умов забезпечення конкурентоспроможності підприємств, представлених на них. Системне застосування основних положень представлених підходів дозволить створити умови для повного переходу сільськогосподарських підприємств на інноваційну основу, що сприятиме досягненню передового рівня їх конкурентоспроможності. Особливостями зернового напрямку виробництва є, зокрема, природна унікальність властивостей кінцевого продукту – зерна (адже підвищення урожайності зернових культур шляхом застосування інноваційних технологій можливе до певної міри) та більший, порівняно з галузями промисловості, перелік засобів виробництва, задіяних в процесі господарської діяльності. При цьому обсяги необхідних ресурсів та засобів виробництва визначаються, передусім, розмірами сільськогосподарських угідь.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, аграрні підприємства, зерновиробники, ринок.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні традиційні форми взаємодії суб'єктів економічних відносин усе більшою мірою піддаються впливу інтеграційних та глобалізаційних процесів у світовій економіці. Трансформаційні зміни, зумовлені глобальним характером більшості економічних процесів, призвели, зокрема, до певного перерозподілу ролі і значення окремих ринкових суб'єктів більшості сфер економічної діяльності, зміни їх конкурентних позицій на цільових ринках. З огляду на це для останніх актуалізується питання пошуку методів, необхідних для досягнення достатнього рівня конкурентоспроможності, здатного забезпечити їм економічно ефективне функціонування як у коротко-, так і у довгостроковому періоді часу. Адже саме загострення конкуренції на цільовому ринку вимагає від суб'єктів господарювання максимальної мобілізації всіх наявних та потенційних ресурсів з метою формування та реалізації стратегій ефективного поведінки на ринку.

За таких умов поняття конкуренції певним чином трансформується, що зумовлює необхідність формування концепції теоретичного підходу до визначення його як економічної категорії, що дозволить здійснити перегляд та врахування впливу всіх аспектів та

чинників на стан показників конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів аграрної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок в формування та розвиток науково-теоретичної бази конкуренції зробили визнані світові вчені-економісти А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. С. Мілль, А. Маршалл, А. О. Курно, Ф. Еджворт, А. Лернер, Е. Чемберлін, Дж. Робінсон, Г. фон Штакельберг, Й. Шумпетер, П. Хейне, Ф. фон Гайек, Ф. Найт, К. Макконел, С. Брю, Г. Хемел, К.К. Прахалад, М. Портер, Дж. Стіглер. Надбання класиків лягли в основу дослідження проблем в сфері управління конкурентоспроможністю підприємств. Однак сучасний розвиток вітчизняного сільськогосподарського виробництва має певні особливості, що вимагає систематизації умов забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, зокрема, зернового напрямку.

Метою статті є визначення особливостей і пріоритетів підходу щодо систематизації умов забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств з огляду на особливості розвитку вітчизняної сільськогосподарської галузі, необхідних для формування системи управління конкурентоспроможністю підприємств зернового напрямку виробництва.